

**Sämmiliih kirhoost
Sä'mmla ceerkvest
Sápmelaččat girkus
Saamelaiset kirkossa**

Hankesuunnitelma

Hyväksytty piispainkokouksessa 7.12.2022

Sisällysluettelo

1	Hankkeen tarve	3
1.1	Totuus- ja sovintoprosessin tausta	3
1.1.1	Valtion ja saamelaisten välinen totuus- ja sovintoprosessi	3
1.1.2	Psykososiaalinen tuki	4
1.1.3	Kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien turvaaminen	5
1.2	Saamelaiset ja kirkko -prosessin tausta	7
1.2.1	Saamelaiset kirkossamme	7
1.2.2	Hankkeen vaiheista tähän asti	9
2	Hankkeen tavoitteet	10
2.1	Kohti Jumalaa ja toisia ihmisiä	10
2.2	Kohti totuutta ja sovintoa	11
3	Hankkeen näkökulmat ja kohderyhmä	12
3.1	Sielunhoidollinen näkökulma	12
3.2	Tiedon lisääminen	13
3.3	Eettiset näkökulmat alkuperäiskansan parissa työskenneltäessä	14
4	Toteutus	15
4.1	Aikataulu	15
4.2	Toimenpiteet	17
4.2.1	Haavoissa vierailu	18
4.2.2	Lahjojen juhliminen	19
4.2.3	Epäoikeudenmukaisuuden muuttaminen	19
5	Tuotokset, tulokset ja vaikutukset	20
6	Hankkeen hallinnointi	21
6.1	Hankkeen toimijat ja organisoituminen	21
6.2	Hankkeen resurssit ja raportointi	21
6.3	Viestintä	22
6.4	Seuranta ja arviointi	23
6.5	Riskit ja niihin varautuminen	24
7	Lähteet	25
8	Liitteet	28
	Liite 1:	28

1 Hankkeen tarve

1.1 Totuus- ja sovintoprosessin tausta

1.1.1 Valtion ja saamelaisten välinen totuus- ja sovintoprosessi

Valtioneuvosto asetti Saamelaisten totuus- ja sovintokomission 28.10.2021. Asiaa valmisteltiin tiiviissä yhteistyössä Suomen valtion, Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen edustajien kanssa.¹ Tavoitteena komission työskentelyssä on tunnistaa ja arvioida historiallista ja nykyistä syrjintää sekä valtion sulauttamispolitiikkaa ja oikeuksien loukkauksia. Lisäksi tehtävänä on selvittää, miten historian ja tämän ajan tapahtumat vaikuttavat saamelaisiin ja heidän yhteisönsä tämänhetkisessä tilanteessa ja ehdottaa, miten voitaisiin edistää yhteyttä saamelaisten ja Suomen valtion välillä sekä saamelaisten keskuudessa. Totuus- ja sovintoprosessin pyrkimyksenä on myös lisätä tietoisuutta saamelaisista Suomen alkuperäiskansana. Tarkoituksena on, että totuus- ja sovintoprosessin tuloksena Suomen valtio kantaa vastuuta yhdessä saamelaiskäräjien, kolttien kyläkokouksen ja muiden saamelaistoimijoiden kanssa vahvistamalla saamelaisten oikeuksien toteutumista Suomessa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko ei ole mukana mandaatissa, joka komission työstä laadittiin vuonna 2019, mutta Suomen evankelis-luterilainen kirkko on nimennyt jäsenen ja varajäsenen totuus- ja sovintoprosessin tueksi perustettuun parlamentaariseen seurantaryhmään.² Alkuperäisen suunnitelman mukaan totuus- ja sovintokomission raportti tulisi luovuttaa valtioneuvostolle, saamelaiskäräjille ja Kolttien kyläkokoukselle 30.11.2023 mennessä.³

Saamelaisten totuus- ja sovintoprosessin valmistelun yhteydessä järjestettiin kuulemistilaisuuksia ympäri saamelaisten kotiseutualueetta sekä suurimmissa kaupungeissa aikaväillä 2.5.2018–29.6.2018 (yht. 29 kpl). Järjestettyjen kuulemisten perusteella koottiin raportti, jossa nousi esiin merkittäviä saamen kieliin, kulttuuriin, elämäntapaan ja elinkeinoihin kohdistuneita kielteisiä tapahtumia.⁴ Saamelaisen psykososiaalisen tuen esiselvitysraportin mukaan saamelaisten kokemaa kaltoinkohtelua sekä yksilö- että yhteisötasolla voidaan verrata tietyiltä osin suuronnettomuutta vastaavaan laajuuteen.⁵ Kuulemiskierrosraportissa esiin nousi myös se, että saamelaiset eivät toivo prosessista uhrikertomusta vaan he toivovat että totuus- ja sovintokomission työ toisi esiin myös positiivisia asioita, joita saamelaiset ovat kansana säilyttäneet Suomessa assimilaatiosta ja siihen liittyvistä paineista huolimatta.

¹ <https://vnk.fi/saamelaisten-totuus-ja-sovintokomissio>

² Kirkkohallituksen täysistunto 27.5.2021. (Seurantaryhmään nimetyt henkilöt 1. Aslak Pekkala, 2. Mari Valjakka).

³ VNK 28.10.2021.

⁴ Juuso, A (2018), Saamelaisten asioita koskeva sovintoprosessin kuulemisraportti.

⁵ Selvitys saamelaisten psykososiaalisesta tuesta Totuus- ja sovintokomission aikana s.6.

Asettamisensa jälkeen komissio on toiminut itsenäisesti ja riippumattomasti. Komission työskentelyssä haasteilta ei ole välttytty. Haasteeksi on uutisoitu nousseen muun muassa resurssit sekä riittävä ymmärrys ja kunnioitus saamelaisia kohtaan.⁶ Toukokuussa 2022 molemmat Saamelaiskäräjien esittämät komissaarit pyysivät vapautusta komissaarin tehtävästään valtioneuvostolta. Toinen komissaareista vetosi muun muassa edellä kuvattuihin haasteisiin. Valtioneuvosto myönsi eron kahdelle komissaarille tehtävästä 25.5.2022 ja samassa yhteydessä uutisoitiin myös komission pääsihteerin ilmoittaneen osaltaan koeajan purkamisesta Saamelaisten totuus- ja sovintokomission pääsihteerin virasta. Myös pääsihteeri perusteli koeajan purkamista muun muassa edellä kuvatuilla haasteilla.⁷ Saamelaiskäräjät päätti ylimääräisessä täyskokouksessaan 9.8.2022 siirtää totuus- ja sovintokomission uusien komissaarien valintaa eteenpäin ja laittaa totuus- ja sovintoprosessin tauolle. Tauon aikana tarkoituksena oli selvittää rauhassa, millä tavoin prosessia voidaan viedä eteenpäin ja mitä saamelainen yhteisö asiasta ajattelee.⁸ Saamelaiskäräjien hallitus esitti, että täyskokous ratkaisee uudelleen totuus- ja sovintokomission komissaarien nimittämistä koskevan asian, asiassa ilmenneiden uusien tietojen pohjalta sekä päättää mahdollisista muista jatkotoimista. Saamelaiskäräjien kokous valitsikin 30.9.2022 pidetyssä kokouksessa saamelaisten totuus- ja sovintokomission komission jäseniksi, eli komissaareiksi kaksi uutta henkilöä irtisanoutuneiden komissaarien tilalle ja sen myötä työ pystyttiin käynnistämään uudelleen.⁹ Uusi pääsihteeri saamelaisten totuus- ja sovintokomissiolle on nimitetty 23.11.2022 ja hänen on määrä aloittaa tehtävässä vuoden 2023 alussa.¹⁰

1.1.2 Psykososiaalinen tuki

Totuus- ja sovintokomissiota valmisteltaessa erityiseksi huolenaiheeksi saamelaisyhteisöllä nousi psykososiaalinen tuki. Menneiden ja tämän hetken kokemusten läpikäyminen on raskasta ja voi aiheuttaa voimakasta ahdistusta. Kuitenkin asioista puhuminen on tarpeellista edes siinä määrin, että haitalliset toimet voidaan tunnistaa ja muuttaa. Jo komission asettamisen valmisteluvaiheessa todettiin, että saamelaisille on oltava prosessiin valmistauduttaessa, sen aikana ja sen jälkeen tarjolla saamenkielistä ja kulttuurisensitiivistä henkistä ja psyykkistä tukea.¹¹ Tuen arvoperustalle keskeisiksi arvoiksi esiselvityksessä nousivat itsemääräämisoikeus, luottamus, yhteisöllisyys ja ihmisten kunnioitus.¹²

⁶ Yle uutiset 16.5.2022.

⁷ Yle uutiset 10.5.2022.

⁸ Saamelaiskäräjät 9.8.2022.

⁹ Saamelaiskäräjät 3.10.2022.

¹⁰ Sdtsk tiedote 23.11.2022.

¹¹ Selvitys saamelaisten psykososiaalisesta tuesta Totuus- ja sovintokomission aikana s.26.

¹² Selvitys saamelaisten psykososiaalisesta tuesta Totuus- ja sovintokomission aikana s.42.

Psykososiaalinen tuki, jossa kieli ja kulttuuri tulisi huomioitua, ei ole itsestäänselvyys saamelaisalueella saatikka sen ulkopuolella. Psykososiaalisen tuen esiselvitystä laadittaessa ilmeni mm. huoli palveluiden riittämättömyydestä. Esiselvityksessä nostettiin esiin myös seurakuntien rooli saamenkielisen ja kulttuurisensitiivisen psykososiaalisen tuen tarjoajana. Esiselvityksessä kerrottiin, että psykososiaalista tukea seurakuntatyössä tarjotaan saamelaisalueella erityisesti kriisi- ja surutilanteissa sekä mielenterveyteen, vakaviin sairauksiin, taloudellisiin vaikeuksiin, perheiden tilanteisiin, ihmissuhteisiin ja elämänhallintaan liittyen. Tämä psykososiaalinen tuki seurakunnan toiminnassa sisältää myös sielunhoidollisen erityisosaamisen.¹³ Saamenkieliset työntekijäresurssit ovat kuitenkin saamelaisalueen seurakunnissakin rajalliset.

Saamelaisten psykososiaalisen tuen toteuttamiseksi päätettiin perustaa palveluyksikkö saamelais-ten totuus- ja sovintokomission työskentelyn ajaksi.¹⁴ Yksikkö kantaa nimeä Uvjj – Uvjä – Uvja¹⁵ ja se tarjoaa palveluita kolmella eri saamen kielellä sekä suomeksi. Yksikkö toimii matalankynnyksen periaatteella saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella.

1.1.3 Kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien turvaaminen

”Totuus- ja sovintoprosessien taustalla olevissa historiallisissa tapahtumissa on pohjimmiltaan kyse itsemääräämisoikeuden menettämisestä eli siitä, että vähemmistöasemassa oleva kansa tai kansanryhmä joutuu erilaisten enemmistöväestön taholta tulevien sulauttamistoimenpiteiden kohteeksi menettäen mahdollisuutensa vaikuttaa oman kansansa kannalta usein elintärkeitä asioita koskevaan päätöksentekoon. Kyse voi olla maan- ja vesien käyttöoikeuksista, oikeudesta oppia ja ylläpitää kieltään ja kulttuuriaan sekä saada palveluja omalla kielellään.”¹⁶

Perustuslain 17 § 3 momentin mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain lisäksi saamelaisten oikeuksista säädetään tarkemmin muun muassa Saamen kielilaissa (1086/2003).¹⁷ Saamen kielilain soveltamisen ydinalue on saamelaisten kotiseutualue (Inari, Enontekiö, Utsjoki ja Sodankylän kunnan pohjoisosa). Saamen kielilaki turvaa saamelaisten kotiseutualueella sen, että saamelaisella on viranomaisten kanssa asioidessaan oikeus valita käyttääkö asioidessaan saamen kieltä valtakielen sijaan.¹⁸

¹³ Selvitys saamelaisten psykososiaalisesta tuesta Totuus- ja sovintokomission aikana s.49.

¹⁴ LPSH 9.2.2022.

¹⁵ Nimenä käytetään inarin-, koltan- ja pohjoissaamenkielistä nimeä. Suomeksi nimi tarkoittaa untuvaa.

¹⁶ Selvitys saamelaisten psykososiaalisesta tuesta Totuus- ja sovintokomission aikana s.15.

¹⁷ Finlex - Saamen kielilaki.

¹⁸ Saamelaiskäräjät – Saamen kielilaki.

Yhdistyneiden kansakuntien julistus alkuperäiskansojen oikeuksista artiklojen 11 ja 12 mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus harjoittaa ja elvyttää kulttuurisia ja perinteisiä tapoja, sekä oikeus ilmaista, harjoittaa, kehittää ja opettaa hengellisiä ja uskonnollisia perinteitään, tapojaan ja seremonioitaan.¹⁹

Totuus- ja sovintoprosessissa keskeistä on ymmärtää itsemääräämisoikeuden (engl. self-determination) merkitys sekä tunnistaa sortavat toimintamallit, jotka historiassa ja nykyisyydessä ovat rikkoneet tätä itsemääräämisoikeutta vastaan tai sivuuttaneet alkuperäiskansojen oikeuksia. Saamelaiden ja kirkon välisessä totuus- ja sovintoprosessissa asiaa tarkastellaan kirkon kontekstista käsin kuitenkin osana laajempaa yhteiskunnallista ilmiötä.

Ruotsin kirkko järjesti marraskuussa 2021 *Ságastallamat 1* -tapahtuman Uppsalassa ja lokakuussa 2022 *Ságastallamat 2* -tapahtuman Luulajassa. Näiden tapahtumien yhteydessä Ruotsin evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispa Antje Jackelén pyysi saamelaisilta anteeksi sitä, että heitä ei ole kohdattu ”silmien tasolla” ja viittasi puheessaan kirkon rooliin itsemääräämisoikeutta rikkovissa ja sortavissa toimenpiteissä. *Ságastallamat* tapahtumien ja anteeksipyyntöjen myötä Ruotsin kirkko myös sitoutui jatkoaskeliin, joiden siirtymistä teoriasta käytäntöön seurataan seuraavan kymmenen vuoden aikana. Näitä ovat muun muassa sitoumukset saamen kielten vahvistamisesta ja elvyttämisestä, saamelaisten vaikuttamisen ja osallistumisen lisäämisestä Ruotsin kirkossa sekä tietoisuuden lisäämisestä saamelaisten ja kirkon historiallisista suhteista ja väärinkäytöksistä saamelaisia kohtaan.²⁰

Norjassa suurkäräjät on asettanut kesäkuussa 2018 nelivuotisen ja kaksitoistahenkisen totuus- ja sovintokomission selvittämään saamelaisten alkuperäiskansana ja kveenien kansallisena vähemmistönä kokemaan norjalaistamispolitiikkaa. Norjan kirkossa odotetaan parhaillaan totuus- ja sovintokomission loppuraporttia ja pyritään valmistautumaan sen tuloksiin ja siitä nouseviin mahdollisiin tarpeisiin.²¹ Työtä itsemääräämisoikeuden ja alkuperäiskansojen oikeuksien toteutumiseksi pyritään tekemään kuitenkin koko ajan. Norjan saamelainen kirkkoneuvosto (18.6.2020) kirjoitti lausunnon saamelaisten oikeuksien rikkomisesta massiivisissa tuulivoimahankkeissa ja nosti lausunnonssa myös kirkon vastuun alkuperäiskansojen oikeuksien turvaamisessa yhteiskunnassa.²²

¹⁹ Yhdistyneiden kansakuntien julistus alkuperäiskansojen oikeuksista artikla 11 & 12 s.14.

²⁰ Speech of Apology, Ruotsin kirkko.

²¹ Muistio saamelaisten kirkkoneuvostojen yhteisestä kokouksesta Inarissa 4/8/2022.

²² Statement from the Sámi Church Council on industrial development of wind power.

1.2 Saamelaiset ja kirkko -prosessin tausta

1.2.1 Saamelaiset kirkossamme

Kysymys kirkon ja saamelaisten suhteesta ei ole yksiselitteinen. Yhtäältä voimme kirkossa iloita kristinuskon leviämisestä saamenmaalle ja syvälle juurtumisesta osaksi saamelaisyhteisöjen arkea ja pyhää. Toisaalta historian valossa voimme huomata, että uskonnon levittämisen varjolla on myös tuhottu saamelaisten kulttuuria. Muita keskeisiä kysymyksiä ovat mm. kirkon rooli suhteessa saamelaisiin kieliin, kulttuuriin, musiikkiin ja tapoihin. Kirkko on myös keskeisesti vaikuttanut kansanopetukseen, kouluihin ja lasten kasvatukseen. Mainitsemisen arvoisia ovat myös kirkon virat ja työntekijät sekä herätysliikkeiden toiminta, jotka ovat monin tavoin vaikuttaneet saamelaisten yhteisöihin. On myös tunnistettava erilaisten saamelaisryhmien keskinäiset suhteet ja niiden vaikutukset menneisiin tapahtumiin.

Kirkko on ollut myös keskeinen osa suomalaista (aiemmin ruotsalaista ja venäläistä) yhteiskuntaa ja osallistunut valtion määräämiin toimenpiteisiin saamelaisalueilla. Nämä kysymykset ovat monimutkaisia. Vaikka joissakin tapauksissa ongelmallisen tilanteen juuret voivat olla valtiovallan päätöksissä, niin kirkko ei ole ollut vain sivustakatsoja. Yksi esimerkki tällaisesta tapauksesta on kysymys saamelaisten vainajien jäänteiden luovuttamisesta tutkimuskäyttöön.²³ Tämä kokonaisuus nousi esiin jo vuonna 1995, kun osa jäänteistä haudattiin uudelleen kirkollisin menoin silloisen Oulun hiippakunnan piispa Olavi Rimpiläisen johdolla.²⁴ Uudestaan asia nousi laajaan keskusteluun, kun saamelaisalueen hautausmaista kaivetut saamelaisvainajien jäänteet kätettiin uudelleen maahan Inarissa 7.8.2022 sekä Utsjoella ja Inarin Nellimissä 8.8.2022.²⁵

Kirkossa on ollut vuodesta 1945 saamelaispapin virka (entinen rajaseutupapin virka), jossa kelpoisuusehtona on ollut saamenkielentaito. Vuonna 2008 perustettiin myös saamelaistyön sihteerin virka, jonka asemapaikka on Oulun hiippakunnan tuomiokapitulissa, mutta joka on kokonaiskirkollinen virka. Oulun hiippakunnan tuomiokapituli nimesi vuosille 2009–2012 ensimmäisen saamelaisyhteisön neuvottelukunnan. Marraskuussa 2012 kirkkohallituksen täysistunto nimesi kirkkohallituksen saamelaistyön neuvottelukunnan vuosille 2013–2017. Neuvottelukunta on jatkanut tämän jälkeen toimintaansa ja se nimitetään aina neljäksi vuodeksi kerrallaan. Nykyinen neuvottelukunta (yht. 8 jäsentä) on nimitetty vuosille 2021–2025.²⁶ Kirkkohallitus on hyväksynyt saamelaistyön

²³ Niittyvuopio E. (5/2021.) *Saamelaisten jäänteet ja kirkon rooli*, Kaltio.

²⁴ Lehtola V-P. (2022) *Entiset elävät meissä, saamelaiset tarinat ja Suomi* s.313.

²⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote. *Saamelaisvainajat lasketaan maahan uudelleen elokuussa*. (27.4.2022).

²⁶ Saamelaistyön neuvottelukunta (2021–2025).

neuvottelukunnan johtosäännön, jonka mukaan ”kirkkohallituksen saamelaistyön neuvottelukunnan tehtävänä on edistää saamelaisten kirkollista työtä.”

Kirkollisista kirjoista Evankeliumikirja, Jumalanpalvelusten kirja ja Toimitusten kirja on käännetty saamen kielelle ja ne otettiin käyttöön vuonna 2002. Pohjoissaamenkielinen virsikirja julkistettiin vuonna 1993. Pohjoissaamenkielinen Uuden Testamentin käännös uudella ortografialla julkaistiin vuonna 1998. Norjan, Ruotsin ja Suomen Piplia-seurojen koordinoima pohjoissaamenkielisen Vanhan Testamentin käännöstyö alkoi vuonna 1998. Koko Raamatun pohjoissaamenkielinen raamatunkäännös julkaistiin vuonna 2019. Inarinsaamenkielinen virsikirja julkistettiin vuonna 1993 ja osia Kirkkokäsikirjasta vuonna 2000, inarinsaamenkieliset käännökset evankeliumeista julkaistiin vuonna 2020. Koltansaameksi kirkollista materiaalia on käännetty niukasti. Johanneksen evankeliumi on käännetty koltansaameksi vuonna 1988 ja siitä julkistettiin vuonna 2022 ortografisesti päivitetty versio. Pipliaseura on viime vuosina saattanut nämä raamatunkäännökset myös digitaaliseen muotoon. Ekumeeninen sotilaan virsikirja kolmella saamen kielellä (pohjois-, inarin- ja koltansaame) julkistettiin vuonna 2014. Kauneimmat joululaulut -vihko on ilmestynyt yhden kerran inarin- ja pohjoissaameksi ja kaksi kertaa kaikilla kolmella saamen kielellä (2015 ja 2022). Vuoden 2022 seurakuntavaalien vaaliviestintämateriaali julkaistiin ensimmäistä kertaa kolmella saamen kielillä. Aiempina vuosina materiaali on ollut saatavilla inarin- ja pohjoissaameksi.

Inarissa järjestettiin kesäkuussa 2009 yhteispohjoismaiset saamelaiset kirkkopäivät, joissa päätettiin avata keskustelu saamelaisten asemasta myös Suomen kirkossa. Sen huipentumana pidettiin Inarissa vuonna 2012 *Saamelaiset kirkossa* -seminaari, jossa Oulun hiippakunnan piispa Samuel Salmi pyysi saamelaisilta kirkon puolesta anteeksi sitä, että saamelaiskulttuuri ja saamen kielet eivät ole saaneet niille kuuluvaa sijaa Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa (Liite 1). Anteeksi-
pyyntö oli osa sitä prosessia, jonka Oulun hiippakunta oli jo aloittanut, kun kirkolliskokous keväällä 2008 perusti kirkon saamelaistyön sihteerin viran. Seminaarissa pidettiin myös muita saamelaisten ja kirkon suhteisiin liittyviä esitelmiä, jotka löytyvät monisteena Oulun hiippakunnan saamelaistyön arkistosta.

Voidaan siis todeta, että yhtäältä kirkko on vahvasti tukenut saamelaisten kielen ja kulttuurin kehitystä, mutta toisaalta kirkko on omilla toiminnoillaan ajoittain edistänyt suomalaistamispyrkimyksiä. Näiden kysymysten tarkasteluun tarvitaan lisää tietoa ja ymmärrystä. Monet tapahtumat ovat tuottaneet tuskaa ja ahdistusta, joka on nähtävissä myös meidän ajassamme. Näihin on etsittävä sovintoa yhdessä.

1.2.2 Hankkeen vaiheista tähän asti

Oulun hiippakunnan piispa Jukka Keskitalo delegaatioineen tapasi paavi Franciscuksen 17.1.2022 yksityisvastaanotolla Vatikaanissa. Vierailu liittyi Pyhän Henrikin päivän ekumeeniseen pyhiinvaellukseen.²⁷

Piispa Keskitalo nosti tuolloin puheessaan paaville esille saamelaisia ja muita alkuperäiskansoja koskevat kysymykset. Oulun piispa totesi pitävänsä erityisen tärkeänä Suomessa käynnistynyttä saamelaisten totuus- ja sovintoprosessia, jonka tarkoituksena on aidosti kuulla saamelaisten kertomuksia ja etsiä totuutta ja sovintoa menneisyyden kipeistä asioista. Puheessa hän mainitsi, että kirkolla tullee olemaan oma osuutensa prosessissa. Hänen mukaansa evankeliumin ilosanoman tuomista kaikkien ihmisten ulottuville ei luonnollisestikaan tarvitse pyytää anteeksi. Mutta kirkon puolelta ilmaistava katumus ja mahdollinen anteeksipyyntö koskevat menneisyyden väärinkäytöksiä ja rakenteellisia syntejä, jotka vaikuttavat edelleen ihmisten elämässä.²⁸

Vatikaanin vierailun jälkeen piispojen neuvottelussa keväällä 2022 syntyi ajatus kirkon ja saamelaisten välisestä totuus- ja sovintoprosessista. Asiasta keskusteltiin kirkon saamelaistyön neuvottelukunnan kokouksessa. Neuvottelukunta piti asiaa hyvänä ja hanketta valmisteltiin kevään 2022 aikana ja siitä valmistui rahoitushakemus. Talousarviovalmisteluissa päädyttiin lopulta esitykseen, että hanketta varten piispainkokouksen talousarvioon varataan vuosille 2023 ja 2024 erillinen 90 000 euron määräraha, jolla hanke voidaan toteuttaa suunnitellulla tavalla. Suunnitelma hyväksyttiin kirkolliskokouksessa 10.11.2022. Oulun hiippakunta on palkannut syksyllä 2022 saamelaispappi Mari Valjakan n. 2 kuukaudeksi suunnittelemaan hanketta ja valmistelemaan konkreettista hankesuunnitelmaa, joka esitellään piispainkokouksessa 7.12.2022. Valmistelun tukena on toiminut ideointiryhmä, jossa on ollut Kari Kopperi ja Anna-Kaisa Inkala piispainkokouksen kansliasta, piispa Jukka Keskitalo Oulun hiippakunnasta, kirkon saamelaistyön sihteeri Erva Niittyvuopio sekä saamelaistyön neuvottelukunnan puheenjohtaja ja saamelaiskulttuurin professori Veli-Pekka Lehtola.

Hankkeen nimeksi esitetään *Sämmiliih kirhoost, Sämmla ceerkvest, Sápmelaččat girkus, Saamelaiset kirkossa*. Nimi sitoo hankkeen osaksi jo aiemmin tehtyä työtä ja toimii luontevana jatkumona vuoden 2012 *Saamelaiset kirkossa* -seminaarin aiheille. Nimi on kolmella Suomessa puhutulla saamen kielellä sekä suomeksi, jotta eri kieliryhmät sekä kielensä menettäneet saamelaiset voisivat kokea osallisuutta nimen kautta. Nimi muistuttaa myös siitä, että saamelaistyö on kokonaiskirkollista ja saamelaiset ovat edustettuina seurakunnissa niin saamelaisten kotiseutualueella kuin sen ulkopuolella, koko kirkossamme.

²⁷ SEN 1/2022.

²⁸ Piispa Jukka Keskitalon puhe paavi Franciscukselle (17.1.2022).

2 Hankkeen tavoitteet

2.1 Kohti Jumalaa ja toisia ihmisiä

”Sovinto on liikettä kohti Jumalaa ja kohti toisia ihmisiä. Sovinto on valmiutta kuunnella Jumalaa ja toinen toisiaan. Se on sydämen kääntymystä itsekkyydestä ja apatiasta osallisuuteen ja palvelemiseen. Sovinto edellyttää, että tunnustamme keskinäisen riippuvuutemme koko luomakunnasta. Me tunnustamme, että vaikka haluamme koko sydämestämme palvella Jumalaa ja lähimmäistämme, me epäonnistumme, olemme erimielisiä ja joskus kuljemme kauemmas toisistamme. Me tunnustamme, että tarvitsemme Kristuksen rakkauden muuttavaa voimaa kulkeaksemme kohti sovinnossa ja yhteydessä elävää maailmaa.”²⁹

Hankkeen tavoitteet ovat:

- Jännitteiden purkaminen.
- Kehittää saamelaisten hengellistä elämää Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa.
- Saamen kielten ja kulttuurin aseman vahvistaminen kirkossa.
- Saamelaisten kohtaaminen ja kuuleminen kirkkoon, uskoon ja uskontoon liittyvissä asioissa.
- Saamelaisten osallisuuden ja asiantuntijuuden vahvistaminen kirkossa.
- Lisätä ymmärrystä saamelaisten ja kirkon historian tapahtumista ja tämän ajan haasteista.
- Lisätä tietoa saamelaisista ja saamelaiskulttuurisesta niin paikallisesti kuin kokonaiskirkon tasolla.

Hanke on osa saamelaisten ja kirkon välistä totuus- ja sovintoprosessia. Sen keskeisenä pidemmän aikavälin tavoitteena on purkaa mahdollisia jännitteitä saamelaisten ja kirkon välillä sekä edistää saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluita ja kehittää saamelaisten hengellistä elämää Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa.

Saamelainen elämäntapa on sidoksissa kieleen, kulttuuriin, perinteisiin elinkeinoihin sekä ympäröivään luontoon. Nämä kaikki näkyvät myös saamelaisten hengellisessä elämässä. Näitä ei voi erottaa toisistaan tai arvottaa keskenään. Saamelaisten asemaa kirkossa tulisikin vahvistaa nämä ulottuvuudet huomioon ottaen. Kristillisuus on saamelaisille jo vuosisatainen perinne, mutta esimerkiksi saamelaisen kulttuurin vaikutteille ei ole aina annettu tilaa kirkoissa, vaikkakin saamen kieli on saattanut kuulua virrenveisuussa ja tulkkauksissa saamelaisten kotiseutualueella.³⁰

²⁹ Kirkkojen maailmanneuvoston Karlsruhen yleiskokouksen viesti. Kohta 6.

³⁰ Lehtola 2022, Entiset elävät meissä s. 301–302.

Hankkeen aikana tavoitteena on antaa saamelaisille mahdollisuus tulla kuulluksi ja käsitellä kirkkoon, uskoon ja uskontoon liittyviä kipeitäkin kokemuksia turvallisesti. Sielunhoidollisen näkökulman ja pastoraalisen työtteen myötä hanke auttaa käsittelemään taakkoja, joita saamelaiset kantavat ylisukupolvisesti niin kansana kuin yksilöinä.

Lisäksi hankkeen aikana on tarpeellista selvittää tarkemmin, mitä saamelaisten ja kirkon välisissä suhteissa oikein on tapahtunut, millaisia vaikutuksia ja seurauksia sillä on ollut ja edelleen on saamelaisille alkuperäiskansana ja sen jäsenille yksilöinä sekä tehdä tämä tieto näkyväksi.

Lisäämällä ymmärrystä historian tapahtumista ja tämän ajan haasteista hankkeen tavoitteena on luoda pohja jatkoaskelille sovinnon rakentamiseksi saamelaisten ja kirkon välillä, rakenteelliselle muutokselle sekä vuorovaikutukselle, joka tukee saamelaisten osallisuutta ja asemaa kirkossa.

Hankkeen tavoitteena on myös lisätä saamelaisuuden ja saamelaiskulttuurin tuntemusta seurakunnissa paikallisesti sekä laajemmin kokonaiskirkon tasolla ja siten luoda myönteistä dialogia alkuperäiskansan ja valtaväestön välille.

Saamelaiset ovat yksi kansa neljän valtion alueella. Vastaavia totuus- ja sovintoprosesseja on käynnissä tai suunnitteilla myös Norjan ja Ruotsin kirkoissa. Tämän vuoksi hankkeen työssä on syytä huomioida pohjoismainen näkökulma ja rakentaa yhteyksiä muiden Pohjoismaiden kirkkojen prosesseihin.

2.2 Kohti totuutta ja sovintoa

Saamelainen teologi Tore Johnsen on hahmotellut neljä askelta sovintoprosessille, joita on sovellettu mm. Ruotsin kirkon sovintotyöskentelyssä. Näitä ovat:

- Tunnustaminen
- Katumus
- Korvaus
- Anteeksianto³¹

Valtion ja saamelaisten välistä prosessia suunniteltaessa kuulemistilaisuuksien raportista nousi esiin, että saamelaiset pitävät tärkeänä, että sovinnon rinnalla kulkee myös totuus. He kokivat, että ilman totuutta ja sen selvittämistä ei voida rakentaa sovintoa. On hyvä kuitenkin ymmärtää, että totuus ei ole yksi kollektiivinen kaikkia saamelaisia yhdistävä totuus, vaan totuus on hyvin

³¹ Daniel Lindmark & Olle Sundström, *The Church of Sweden and the Sami – a White Paper Project background, assignment, organisation, and results* s 4.

moninainen ja eri saamelaisryhmillä on oma totuutensa. Lisäksi jokainen yksilö tarkastelee totuutta omista lähtökohdistaan ja muodostaa oman totuutensa, jota on myös syytä kunnioittaa. Jo pelkäänsä se, että saamelaiset asuvat laajasti eri maantieteellisillä alueilla tuo historian tapahtumiin omat alueelliset piirteensä. Lisäksi eri saamen kieliryhmillä on jokaisella oma historiansa ja kokemuksensa. Raportissa kuvattiin, että totuuden selvittämisen jälkeen voidaan yhdessä pohtia sovintoa eli sitä, kuinka yhdessä jatketaan eteenpäin niin, että tapahtuneista voitaisiin oppia eivätkä vääryydet enää toistuisi tai jatkuisi.³²

Prosessin kannalta on tärkeä selvittää, siinä määrin kuin se on mahdollista, mitä oikeastaan on tapahtunut, että sen voi tunnustaa. Tämä tarkoittaa sekä sitä hyvää, mitä on tapahtunut, kuin myös niitä ikäviä tapahtumia, joita on saatu aikaan. Se mitä on tapahtunut, pyritään hankkeen puitteissa selvittämään koostamalla tieteellisiä artikkeleita ja muita kirjoituksia antologian muotoon.

Kirkkojen maailmanneuvoston alkuperäiskansojen ennakkokokouksen viesti Karlsruhen yleiskokoukselle vuonna 2022 sisälsi myös näkökulmia sovintoon. Alkuperäiskansojen viestissä sovinnon etsiminen nähdään hengellisenä ja moraalisenä valintana. Se sisältää oikeuden palauttamisen / restoratiivisen oikeuden (restoring justice), totuuden kertomisen (truth-telling), parannuksen (repentance) ja anteeksiannon (forgiveness). Alkuperäiskansojen viestissä sovinnon kuvataan olevan jatkuva matka, joka paljastaa Jumalan läsnäolon ja tarkoitukset kaikessa Jumalan luomakunnassa. Viesti korostaa, että kyseessä ei ole helppo matka, vaan se vaatii kallisarvoista (costly) opetuslapseutta (Matt. 19:21; Mark. 8:34–35, Luuk. 9:23). Hierarkiat ja valtapohjaiset suhteet, olivatpa ne sitten seurakunnassa tai laajemmassa yhteiskunnassa, estävät tällaisia tavoitteita. Sovitukseen sisältyy rohkeutta purkaa sortavat rakenteet, politiikat ja teologiat, jotka rajoittavat pääsyä siihen yltäkyläiseen elämään, jonka Jeesus lupasi kaikille. (Joh. 10:10). Hankkeen tavoitteiden keskiössä voidaan katsoa olevan edellä kuvatun lainen opetuslapseus, jossa ollaan jatkuvalla matkalla kohti sovintoa.

3 Hankkeen näkökulmat ja kohderyhmä

3.1 Sielunhoidollinen näkökulma

”Kirkon tehtävänä on kutsua ihmisiä Jumalan yhteyteen sekä rohkaista välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta. Määritelmä tähdentää, että pelastavan evankeliumin julistus, osallisuus, yhteisvastuu, heikoimpien puolesta puhuminen, sielunhoito, tasa-arvosta ja ihmisarvosta huolehtiminen sekä luomakunnan eheyden vaaliminen kuuluvat yhteen.”³³

³² Juuso 2018, Saamelaisten asioita koskeva sovintoprosessin kuulemisraportti s.199.

³³ Ovet auki, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026 s.3.

Kirkon Ovet Auki -strategiassa nousee vahvasti esiin osallisuus ja kirkon rooli osallisuuden yhteisönä. Toisaalta strategiassa tähdätään myös yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen ja tämän yhteydessä myöskin vastakkain asettelujen purkamiseen. Jokaisen ihmisarvo on luovuttamaton ja sitä kirkko haluaa puolustaa.³⁴

Hankkeessa nämä kirkon strategiat suuntaviivat tulevat näkyväksi. Hanke on luonteeltaan osallistava. Sen suunnittelun ja sisällön täytyy määrittää osallistavasti saamelaisyhteisön tarpeita huomioiden, ihmisarvoa ja erilaisuutta kunnioittaen. Ajatuksena on, että hanke tavoittaisi pastoraalisella otteella ja niin sanotusti ”jäkälätasolla” toimien saamelaisia yksilöitä ja yhteisöjä, jotka ovat kokeneet tuskaa ja ahdistusta kirkon toimesta tai laajemman assimilaatiopolitiikan seurauksena, tai jotka muuten haluavat tulla kuulluksi ja kohdatuksi aiheen tiimoilta.

Hankkeessa on myös hyvä huomioida taakkasiirtymän näkökulma ja se, että historian tapahtumat voivat heijastua myös tämän päivän saamelaisiin. Prosessilla halutaan lievittää tätä taakkaa ja ennaltaehkäistä sen siirtymistä yhä eteenpäin tuleville sukupolville. Taakkasiirtymä huomioiden hankkeen kohderyhmää ei voi rajata tiettyyn ikäluokkaan.

Saamelaisille yhteisö on tärkeä kulttuurin, perinteisen tiedon ja perinteisen taidon sekä tietysti myös kielen säilyttäjä. Onkin tärkeää, että yksilöiden lisäksi myös yhteisön näkökulma tulee hankkeessa huomioitua. Erilaiset sidosryhmät saamelaisalueella ja saamelaisalueen ulkopuolella esimerkiksi suurimmissa opiskelukaupungeissa ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita hankkeessa. Potentiaalisia yhteistyötahoja ovat mm. saamelaisten kotiseutualueen seurakunnat ja saamelaisjärjestöt kotiseutualueella ja sen ulkopuolella.

Hankkeen kohderyhmänä on Suomen alkuperäiskansa saamelaiset omalla kotiseutualueellaan ja sen ulkopuolella kaupungeissa, joihin saamelaisia on keskittynyt. Kaupungit on hyvä huomioida hankkeessa, sillä vuoden 2019 saamelaiskäräjien tilaston mukaan saamelaisia oli Suomessa vajaa 10 759 ja heistä 68 prosenttia asui saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.³⁵ Alueellisesti hanke painottuu kotiseutualueelle eli Utsjoelle, Inariin, Sodankylän Vuotsoon, Enontekiölle ja kaupunkeihin kuten esimerkiksi Rovaniemelle, Ouluun, Jyväskylään, Turkuun, Tampereelle ja Helsinkiin.

3.2 Tiedon lisääminen

Pastoraalisen tai sielunhoidollisen näkökulman lisäksi on hyvä, että hankkeen aikana myös lisätään tietoa siitä mitä on tapahtunut. Pohjoismaissa keskustelut saamelaisia koskevista sovintoprosesseista ovat alkaneet Ruotsissa ja Norjassa 1980- ja 1990-luvuilla. Norjassa keskustelut ovat tuottaneet useita dokumentteja, joista tärkeimpiä ovat *Strategiplan for samisk kirkeliv* (2011) ja sen

³⁴ Ovet auki, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026 s.6-7.

³⁵ Saamelaiskäräjien tilasto 2019.

täydennetty versio *Strategiplan for samisk kirkeliv 2019–2027* (2019).³⁶ Ruotsissa työskentely on ollut erityisen vilkasta 2010-luvulla, jonka kuluessa on käyty läpi *Vit Bok* -prosessi ja koottu sen tuloksena laaja kaksiosainen artikkelikokoelma (2016) *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna – En vetenskaplig antologi*.³⁷ Lisäksi he ovat julkaisseet kirjan *”När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och jag har ännu inte kommit tillbaka - minnesbilder från samernas skoltid”*. Kirja kertoo kymmenen tarinaa saamelaisista ja heidän kouluajastaan esimerkiksi nomadikouluissa, työkodeissa tai kotakoulussa. Tarinoiden lisäksi kirjassa on kahdeksan artikkelia, jotka käsittelevät saamelaisten näkökulmia koulunkäyntiin ja esimerkiksi nomadikouluun ja niin kutsuttuun *”Lapp skall vara lapp”* -ajatteluun. Teos kertoo lisäksi muun muassa kokemuksista rotubiologiasta tutkimuksesta, kielen menetyksestä, perinnöllisestä surusta, mutta myös resilienssistä ja selviytymisestä.

Saamelaiset kirkossa -hankkeen yhteydessä koostetaan kirjallinen teos saamelaisten kontekstista Suomessa. Muodoltaan sen on suunniteltu olevan antologia. Teokseen kootaan aiheeseen liittyviä tieteellisiä artikkeleita ja siinä voidaan esitellä myös saamelaiskulttuurin tuomaa myönteistä vaikutusta kirkkomme jumalanpalveluselämään esimerkiksi tekstiilitaiteen, musiikin tai saamelaisen liturgian kautta. Antologian kohderyhmä ei ole vain tiedeyhteisö, vaan laajempi lukijakunta, joka on kiinnostunut saamelaisten ja kirkon välisistä suhteista.

3.3 Eettiset näkökulmat alkuperäiskansan parissa työskenneltäessä

*”Yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille uskottua asiaa ei saa ilmaista, eikä myöskään sitä henkilöä, joka papille on uskoutunut.”*³⁸

On hyvä huomata, että vaikka tiedon lisääminen ja ihmisten kohtaaminen kulkevat rinnakkain, se ei saa tapahtua saamelaisten kustannuksella tai siten, että heidän yksityisyyden suojansa tai oikeutensa rippisalaisuuteen vaarantuisi. Nämä kaksi eri haaraa hankkeessa kulkevat rinnakkain, mutta myös selvästi erillään siten, että yksittäiset ja yksityiset sielunhoidolliset ja pastoraaliset kohtaamiset eivät ole itsessään tutkimuksen kohteena tai antologian lähdeaineistona. Tärkeää prosessissa on korostaa luottamuksen merkitystä. Alkuperäiskansana saamelaiset on usein joutuneet erilaisten tieteellisten tutkimusten kohteiksi. Nämä tutkimukset ovat osaltaan saattaneet lisätä ahdistusta tai epäluottamusta ja pelkoa siitä, että asiat esitetään alkuperäiskansaa alistavasti.

Alkuperäiskansojen tutkimuksen eettisiä ohjeita on laadittu esimerkiksi Kanadassa ja Australiassa. Suomen tiedeyhteisössä asiaa on myös alettu työstämään, mutta ohjeistusta ei ole vielä julkistettu.

³⁶ *Strategiplan for samisk kirkeliv – livskraftig og likeverdig 2019*.

³⁷ *De historiska relationerna mellan svenska kyrkan och samerna 2016*.

³⁸ Kirkkolaki, 5 luku 2 § Rippisalaisuus.

Saamentutkimuksen eettisiä ohjeita valmisteleavassa keskustelussa on haluttu erityisesti nostaa esiin saamelaisyhteisön näkökantoja. Eettisten ohjeiden työryhmässä on katsottu, että vain näin kunnioitetaan ja toteutetaan asianmukaisella tavalla saamelaisten itsemääräämisoikeutta ja varmistetaan eettisten ohjeiden relevanttius ja merkitys saamelaisille itselleen.³⁹

Itsemääräämisoikeudessa (engl. self-determination) on kyse siitä, saako ihminen tai ihmisryhmä itse valtaa omissa asioissaan vai käyttääkö joku valtaa hänen puolestaan. Itsemääräämisoikeuden tukemiseksi ja alkuperäiskansojen oikeuksien toteutumiseksi saamelaisten kulttuuriperintöä ja perinteistä tietoa koskevissa tutkimushankkeissa sekä muissa toimenpiteissä hyödynnetään FPIC (vapaa, tietoon perustuva ennakkosuostumus) -periaatetta.⁴⁰ Suomen saamelaiskäräjät ovat vuonna 2017 päättäneet ottaa käyttöön menettelyohjeet, jotka pohjautuvat FPIC-periaatteelle⁴¹ ja Akwé: Kon⁴² -ohjeisiin.⁴³

4 Toteutus

4.1 Aikataulu

Hankkeen suunnittelu tapahtuu 20.10–25.12.2022. Hanke itsessään alkaa 16.1.2023 ja kestää 31.12.2024 saakka. Hankkeen kohderyhmää ovat saamelaiset saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella.

Vaiheet:

- Syksy 2022:
 - Hankesuunnitelman laatiminen, ohjausryhmän koonti, eri toimijoiden kontaktointi.
 - Alkuperäiskansat ja sovittelu -kurssi yhteistyössä Oulun yliopiston Giellagas-instituutin ja Oulun hiippakunnan kanssa saamelaisalueen ulkopuolella Oulussa. Kursin vetäjänä toimii Antti Pentikäinen.

³⁹ Saamelaisia koskevan tutkimuksen eettiset ohjeet.

⁴⁰ Menettely saamelaisten suostumuksen tiedusteluksi.

⁴¹ FPIC: Kansainvälisten ihmisoikeusstandardien suojelema periaate, jonka mukaan "kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus" ja itsemääräämisoikeuden yhteydessä "kaikilla kansoilla on oikeus edistää vapaasti taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kehitystä". FPIC:n taustalla ovat Yhdistyneiden Kansakuntien alkuperäiskansojen oikeuksien julistus (UNDRIP), biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus ja Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimus nro 169, jotka ovat tehokkaimmat ja kattavimmat kansainväliset asiakirjat, jotka puolustavat alkuperäiskansoja ja heidän oikeuksiaan. (Ks. Lähteet: FPIC).

⁴² Akwé: Kon: "Vapaaehtoiset ohjeet sellaisten hankkeiden kulttuuristen-, ympäristö- ja sosiaalisten vaikutusten arvioinnille, joita aiotaan toteuttaa alkuperäiskansa- ja paikallisyhteisöjen pyhillä paikoilla ja niiden perinteisesti asuttamilla ja käyttämillä maa- ja vesialueilla tai jotka todennäköisesti vaikuttavat näihin. Noudattamalla Akwé: Kon -ohjeita maankäytön suunnittelussa ja kaavoitushankkeissa voidaan edistää biodiversiteettisopimuksen toteutumista ja estää luonnon monimuotoisuuden ja siihen liittyvän saamelaisen perinteisen tiedon heikkenemistä". (Ks. Lähteet: Akwé: Kon).

⁴³ Saamelaiskäräjät 24.8.2017.

- Kevät 2023:
 - Eri toimijoiden kontaktointi jatkuu ja kenttätyö alkaa sidosryhmien kuten yhdistysten ja seurakuntien kanssa. Myös yksilöiden tapaamisia käynnistetään.
 - Sovittelukoulutusta tarjotaan saamelaisalueella esimerkiksi seurakunnille.
 - Antologian suunnittelu ja koonti alkaa.

- Syksy 2023:
 - Seminaari tai muu tilaisuus joka osaltaan ohjaa tulevan vuoden työtä ja esimerkiksi auttaa muotoilemaan tulevaisuuden strategiaa tai jatkoaskelia.
 - Nuorten osallistaminen hankkeessa.

- Kevät 2024:
 - Tiedon siirtäminen seurakuntiin ja kokonaiskirkon tasolle. Yhteistyötä esimerkiksi kirkon viestinnän kanssa sekä seurakuntien kanssa niin kotiseutualueella kuin kaupungeissa.
 - Antologian materiaalin kokoaminen.

- Syksy 2024:
 - Antologian julkaiseminen.
 - Loppuseminaari saamelaisten kotiseutualueella esim. Saamelaiset kirkossa 2 ja mahdollisesti kotiseutualueen ulkopuolella.
 - Loppuraportti valmistuu vuoden loppuun 2024. Hankkeen aikana nousseiden teemojen myötä loppuraporttiin kirjataan suosituksia tulevalle työlle ja jatkoaskelille.

- Keväällä 2025:
 - Piispainkokous käsittelee raportin alkuvuodesta.
 - Päätösjumalanpalvelus kevään kirkolliskokouksen yhteydessä Turun tuomiokirkossa ja sisältäen mahdollisen katumuksen ja sovinnon eleen.
 - Kirkollinen tapahtuma saamelaisalueella – sisältö ja toteutustapa ratkeavat prosessin aikana.
 - Sitoutuminen jatkoaskeliin.

4.2 Toimenpiteet

” -- Matkaamme yhdessä Kristuksen rakkauden voimaannuttamina, kannamme kunniaa Jumalalle, jaamme tarinoitamme, valituksemme, huutomme oikeudenmukaisuuden puolesta, ilotanssimme, raviten uskoamme ja antaen toisillemme toivoa. -- Teemme sovinnosta ja ykseydestä ehdottoman rakkauden käytäntöjä ja ekumeenisen liikkeen tunnusmerkkejä.”⁴⁴

Kirkkojen maailmanneuvoston lähetysasiakirja *Yhdessä elämää kohti: lähetys ja evankelioiminen muuttuvassa maailmassa* (Together towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes) kuvaa kristinuskon leviämisen muutosta siirtymisenä siihen, että Jumalan lähetys toteutuu tämän päivän maailmassa marginaalista keskuksiin (Mission from the Margins). Alkuperäiskansat maailmanlaajuisesti, elävät usein kontekstissaan näissä yhteiskunnan marginaaleissa, joskin alkuperäiskansojen yhteiskunnallinen asema myös vaihtelee paljon paikasta riippuen. Vaikka lähetysten dynamiikka on muuttunut marginaaleista kohti keskustaa, on marginaaliryhmien ääni kirkkojen rakenteissa usein yhä marginaalissa.

Kirkkojen maailmanneuvoston vuoden 2022 Karlsruhen yleiskokouksen teemana oli, *Kristuksen rakkaus johtaa maailmaan sovintoon ja ykseyteen*. Kristuksen rakkaus, sovinto ja ykseys nousivat myös yleiskokouksen viestissä ja ykseyslausumassa.

”-- Kutsumme myös kaikkia uskon ja hyvän tahdon ihmisiä luottamaan kanssamme, että erilainen maailma, maailma, joka kunnioittaa elävää maapalloa, maailma, jossa jokaisella on jokapäiväinen leipä ja elämä yltäkyläisyydessä, dekolonialisoitunut maailma, entistä rakastavampi, harmonisempi, oikeudenmukaisempi ja rauhallisempi maailma on mahdollinen. -- Pyhän Hengen johtamana, ykseyden näyn pakottamana matkaamme yhdessä, sitoutuneina harjoittamaan Kristuksen rakkautta, seuraten hänen askeliaan hänen oppilainaan ja kantaen rakkauden soihtua maailmassa, luottaen lupaukseen, että Kristuksen rakkaus johtaa maailman sovintoon ja ykseyteen.”⁴⁵

Kirkkojen maailmanneuvoston Karlsruhen kokouksen teema oli luonteva jatkumo Kirkkojen maailmanneuvoston vuoden 2013 Busanin yleiskokoukselle, joka kutsui kristittyjä ja hyväntahtoisia ihmisiä kaikkialla maailmassa liittymään *Oikeudenmukaisuuden ja rauhan pyhiinvaellukseen* (engl. Pilgrimage of Justice and Peace). Tuohon kehotukseen pohjaten vuonna 2014 KMN:n keskuskomitea kutsui kaikkia ihmisiä, joilla on hyvä tahto käyttämään Jumalan antamia lahjojaan muuttaviin

⁴⁴ KMN: Ykseyslausuma. Kristuksen rakkaus johtaa maailmaan sovintoon ja ykseyteen, kohta 24.

⁴⁵ KMN: Ykseyslausuma. Kristuksen rakkaus johtaa maailmaan sovintoon ja ykseyteen, kohta 26.

tekoihin yhdessä.⁴⁶ *Oikeudenmukaisuuden ja rauhan pyhiinvaelluksella* meitä siis kutsutaan yhteiselle pyhiinvaellukselle, joka ei kulje kohti oikeudenmukaisuutta ja rauhaa, vaan on jo sillä matkalla ja ikään kuin siinä prosessissa. Tämän pyhiinvaelluksen kuvataan voivan sisältää esimerkiksi seuraavanlaisia dimensioita, jotka eivät ole lineaarisia tai erillään toisistaan, vaan käyvät dynaamista vuoropuhelua keskenään. Nämä dimensiot ovat **haavoissa vierailu** (*via negativa*), **lahjojen juhliminen** (*via positiva*) ja **epäoikeudenmukaisuuden muuttaminen** (*via transformativa*).

Hankkeessa nämä kolme näkökulmaa voivat toimia hyvänä lähestymistapana, kun haluamme kuunnella, lisätä ymmärrystä, osoittaa solidaarisuutta ja toimia Kristuksen rakkaudessa lähimmäisiä arvostaen ja kunnioittaen. Tämän lähestymistavan lisäksi yhtenä taustateorianaan hankkeessa voidaan pitää restoratiivista lähestymistapaa. Hankkeessa voidaan hyödyntää esimerkiksi restoratiivisen sovittelun menetelmiä, joiden taustalla on ajatus restoratiivisesta oikeudesta. Sen juurena pidetään Uuden-Seelannin alkuperäiskansan Maorien käyttämää neuvonpitomenetelmää, jossa väärintehnyttä ei suljeta yhteisön ulkopuolelle, vaan pyritään palauttamaan takaisin yhteisön yhteyteen.

Restoratiivisuus korostaa ihmislähtöistä kohtaamista, kuuntelua sekä ihmisten välisten suhteiden eheyttämistä ja sosiaalisten taitojen vahvistamista. Dialogi ja yhteisten ratkaisujen etsiminen toimivat prosessina, joka parhaimmillaan voi olla palauttava tai eheyttävä ja lisätä ymmärrystä, auttaa oppimaan haitallisista toimintamalleista ja välttämään niiden toistamista. Restoratiivinen ajattelu-tapa lisää vastuunottoa sekä tähtää rauhaan yksilöiden ja yhteisöjen välillä. Alkuperäiskansojen kontekstissa elämä on vahvassa yhteydessä maahan, veteen ja ympäröivään luomakuntaan. Luontevaa olisikin, että restoratiivista prosessia ei näin ollen nähtäisi vain ihmisten välisenä korjaavana prosessina, vaan myös ihmisen ja luomakunnan välisenä vuoropuheluna.⁴⁷

4.2.1 Haavoissa vierailu

Via negativa -lähestyminen on tämän kaltaisessa prosessissa väistämätöntä, jotta ymmärretään mitä on tapahtunut. Haavoissa vierailun myötä voidaan asettua toisen asemaan, hyväksyä vääryys todella tapahtuneeksi sekä ymmärtää totuutta toisen kontekstista käsin. Tähän sisältyy esimerkiksi historian haavojen tarkastelu historian tutkimuksen kautta ja toisaalta yksilöiden ja yhteisön haavojen kohtaaminen heidän ehdoillaan ja tarpeistaan käsin pastoraalisia ja sielunhoidollisia menetelmiä hyödyntäen.

⁴⁶ KMN: Pilgrimage of Justice and Peace.

⁴⁷ <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/restoratiivinen-ajattelu/>

Restoratiivisen oikeuden taustana on, että ei ole olemassa vain yhtä totuutta, mutta voidaan etsiä rajapintoja, joissa osapuolten totuudet kohtaavat. Yhteisön ja yksilöiden kanssa työskenneltäessä haavoissa vierailu voisi tapahtua sielunhoidollisin menetelmin, mutta siinä voitaisiin hyödyntää myös jotakin työkaluja restoratiivisesta ajattelusta ja restoratiivisen sovittelun kentältä.

4.2.2 Lahjojen juhliminen

Haavoissa vierailun lisäksi on hyvä myös muistaa tarkastella asioita *via positiva*. Tämä tukisi valtion ja saamelaisten välisen totuus- ja sovintoprosessin esiselvityksessä noussutta toivetta siitä, että totuus- ja sovintoprosessi ei olisi uhriproessi vaan iloitsisi kaikesta siitä positiivisesta, josta saamelaisyhteisö iloitsee ja kokee voimavarakseen. Tähän voisi luontevana osana sisältyä erilaiset taiteen ja kulttuurin muodot esimerkiksi saamelainen perinteinen käsityö *duodji*, liturginen esineistö, hengellinen musiikki ja virrenveisuuperinne. Saamelainen hengellinen elämä on rikasta ja sille olisi hyvä antaa tilaa hankkeen aikana.

4.2.3 Epäoikeudenmukaisuuden muuttaminen

Via transformative -näkökulmassa hanke pureutuu tarkastelemaan sitä, minkälaisia haasteita saamelaisten ja kirkon välisissä suhteissa kenties nähdään ja miten alkuperäiskansojen parissa tehtävää työtä voidaan kirkon tasolla edistää. Tämän tuloksena työstetään jatkoaskelia, joiden myötä saamelaisten sekä saamen kielten ja kulttuurin asemaa kirkossa vahvistetaan kokonaiskirkon tasolla, hiippakunnissa, päätöksentekoprosesseissa sekä seurakuntien arjessa.

Tässä voidaan hyödyntää soveltaen esimerkiksi *Talanoa dialogi* tyyppistä menetelmää. *Talanoa dialogi* pohjautuu Tyynen valtameren alkuperäiskansojen keskuudessa käytettyyn *Talanoa* -perinteeseen eli tarinankerrontaan. Tätä tarinankerrontaan pohjautuvaa dialogista menetelmää, on käytetty muun muassa Fidzillä konsensusta rakentavana menetelmänä vaikeiden ja ristiriitaisten tilanteiden käsittelyssä. Erityiseen suosioon se on noussut mm. ilmastonmuutoskysymyksissä.⁴⁸ Menetelmässä päästään sisälle toisen kontekstiin tarinan kautta ja siinä korostetaan kokemusasiantuntijuutta ja kunnioittavaa kohtaamista. Dialogissa tarkastellaan asiaa kolmen kysymyksen kautta: Missä olemme nyt? Mihin haluamme päästä? Mitä voimme tehdä sinne päästäksemme? Tarinankerronta-perinne on osa myös saamelaista kulttuuria.

⁴⁸ Talanoa: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement/2018-talanoa-dialogue-platform>.

5 Tuotokset, tulokset ja vaikutukset

”Alkuperäiskansoilla on Jumalan antama identiteetti, joka on kaunis. Jumala oli läsnä maissamme ja kansojemme keskuudessa ennen kolonisaattorien saapumista. Kun kristityt toivat meille Raamatun, tunnistimme Luojamme äänen Jeesuksen opetuksista. Mutta emme kuulleet kutsua hylätä identiteettiämme. Kuulimme, että Jumala rakastaa meitä. Jumala rakastaa kulttuurejamme ja kieliämme ja hengellisyyttäme. Jumala tuntee meidät ja Jumala rakastaa meitä hengellisinä olentoina suhteessa toinen toisiimme ja koko luomakuntaan. Kulttuurimme ovat esi-isien muistin kirjastoja. Kielemme, jotka ylläpitävät pyhää suhdettamme maahan, ovat ekologisen hyvinvoinnin varastoja. Silti kolonisaattorit ja heidän kirkkonsa sanoivat meille: ”Ei ole sattumaa, vaan Jumalan tahto, että he kuolevat sukupuuttoon”, kuten ei-saamelainen pappi sanoi.”⁴⁹

Alkuperäiskansoja koskevan hankkeen toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa on ensiarvoisen tärkeää, että se toteutuu osallistavasti ja antaa alkuperäiskansalle mahdollisuuden toimia asiantuntijoina omassa asiassaan. Tämä tarkoittaa, että prosessin konkreettisesti suunnittelussa kuullaan saamelaisia ja he voivat osallistua myös itse hankkeen valmisteluun ja painopisteiden määrittelyyn. Hankkeen osallistavan luonteen vuoksi on tarkoituksenmukaista, että hanke olisi avoin siltä osin, ettei suunnittelun alkuvaiheessa ole liialti ennalta määrättyä tietoa siitä, mihin prosessi tulee pääty-mään. Ennalta määriteltyä lopputulosta tärkeämpänä on sovinnon etsimistä ilmaiseva prosessi. Prosessista mahdollisesti syntyvä tuotos, sen muoto ja sisältö selviävät vasta hankkeen aikana. Prosessille voi olla ominaista esimerkiksi kirkollisten, sielunhoidollisia ulottuvuuksia sisältävien, tilaisuuksien järjestäminen. Prosessin aikana on syytä pohtia myös hankkeen päätöstä. Yksi luonteva mahdollisuus voisi olla yhteinen jumalanpalvelus, johon sisältyisi esimerkiksi katumuksen seremonia, yhteinen rukous tai jotain muuta, joka heijastaisi katumusta menneistä vääryyksistä, mutta katsoisi myös luottavasti yhteiseen tulevaisuuteen Jumalan kansana.

Alla listattuna suuntaviivoja hankkeen painopisteille, jotka voivat kuitenkin muotoutua ja tarkentua uudelleen hankkeen kuluessa:

- Antologia, kirjallinen tuotos.
- Tiedon lisääminen paikallisesti ja kokonaiskirkon tasolla.
- Dialogin lisääminen saamelaisten ja valtaväestön välillä.
- Eri ikäisten saamelaisten kunnioittava kohtaaminen kirkossa.

⁴⁹ Message from the 11th WCC Indigenous Peoples Pre-Assembly 28-30 August 2022 Karlsruhe, Germany.

- Saamelaisten, saamelaisen kulttuurin ja saamen kielten aseman vahvistaminen seurakunnissa ja kokonaiskirkossa.
- Saamelaiset saamelaisenteologian asiantuntijoina.

6 Hankkeen hallinnointi

6.1 Hankkeen toimijat ja organisoituminen

Hankkeen työntekijänä toimii saamelaispappi Mari Valjakka, joka jää hankeen ajaksi virkavapaalle saamelaispappin työstä. Prosessia on tarkoitus toteuttaa piispainkokouksen kanslian ja Oulun hiippakunnan yhteistyönä. Hankkeeseen palkattava projektisihteeri sijoittuu organisatorisesti piispainkokouksen kansliaan ja hänen esihenkilönään toimii piispainkokouksen pääsihteeri. Hankkeen työntekijä työskentelee kuitenkin saamelaisten kotiseutualueelta käsin.

Hankkeen työn tueksi perustetaan ohjausryhmä, jossa on kattava saamelaisedustus. Ohjausryhmä on luonteeltaan reflektiivinen. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimii saamelainen henkilö. Ryhmään esitetään seuraavia henkilöitä; Veli-Pekka Lehtola (ohjausryhmän puheenjohtaja), Heidi Erikseen, Ulla-Maarit Magga, Tuula-Maija Magga-Hetta, Anna Morottaja, Tauno Ljetoff sekä kirkon saamelaistyön sihteeri Erva Niittyvuopio, Kari Kopperi ja Anna-Kaisa Inkala piispainkokouksen kansliasta ja Oulun hiippakunnan piispa Jukka Keskitalo.

Työtä tehdään laajassa yhteistyöverkostossa ja eri asiantuntijoita ja tahoja konsultoiden. Näihin kuuluvat esimerkiksi saamelaisten kotiseutualueen seurakunnat, Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio, saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvja sekä muut saamelaisasioiden parissa työskentelevät tahot, kuten saamelaiskäräjät, kolttien kyläkokous, saamelaisyhdistykset ja järjestöt.

6.2 Hankkeen resurssit ja raportointi

Hanketta valmisteltiin kevään 2022 aikana ja siitä valmistui rahoitushakemus. Talousarviovalmisteluissa päädyttiin lopulta esitykseen, että hanketta varten piispainkokouksen talousarvioon varataan vuosille 2023 ja 2024 erillinen 90 000 euron määräraha, eli yhteensä 180 000 euroa, jolla hanke voidaan toteuttaa suunnitellulla tavalla.

Määräraha kattaa hanketyöntekijän henkilöstökulut n. 65 000 € / vuosi ja lisäksi siinä on varattu kunkin toimintavuoden matka- ja toimintakuluihin n. 25 000 € / vuosi. Vuoden 2024 toimintakuluista n. 10 000 € varataan antologian kustannuksiin.

Budjetti kirjataan budjetointipohjaan ja Projektisalkkuun, jota hyödynnetään projektien johtamisessa ja seurannassa. Hankkeiden talouden ja toiminnan toteutumasta raportoidaan osana piispainkokouksen kanslian raporttia KKR:n toimintakertomuksessa ja tilinpäätöksessä.

6.3 Viestintä

Hankkeen pääteema on Saamelaiset kirkossa ja aihetta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Viestinnässä korostuu saamelaisten asema ja sen vahvistaminen kirkossa osana totuus- ja sovintoprosessia. Hankkeesta tiedotetaan monikielisesti ja kulttuurisensitiivisesti. Viestikanavina toimivat sosiaalisen median alustat ja esimerkiksi kirkon saamelaistyön kotisivu ja Sámebargu Suoma.ev.lut girkus -Facebook-sivu. Viestintä on keskeinen osa hanketta. Avoin ja selkeä viestintä lisäävät luottamusta totuus- ja sovintotyöskentelyä kohtaan. Viestintä tapahtuu totuus- ja sovintoprosessin osapuolet huomioiden ja sen kohderyhmänä voidaan katsoa olevan kaikki kirkkomme jäsenet sekä ne, joita alkuperäiskansojen ja kirkon välisiin suhteisiin liittyvät asiat kiinnostavat.

Viestinnän koordinointi ja päävastuu viestinnän sisällöstä on hanketyöntekijällä. Viestinnässä tulee myös huomioida saavutettavuus. Viestinnässä voidaan hyödyntää käännöspalveluita tarvittaessa. Tiedotteet täytyy julkaista kolmella saamen kielellä sekä suomeksi. Myös yhteistyö kirkon viestinnän kanssa on tärkeää, jotta viestinnällä tavoitettaisiin laajempi kohderyhmä.

Viestinnän aikataulu:

- Syksy 2022:
 - Tiedotetaan Kirkolliskokouksen päätöksestä ja hankkeen suunnittelusta yhteistyössä kirkon viestinnän kanssa.
 - Tiedotetaan hankkeen alkamisesta tammikuussa 2023.
 - Suunnitellaan viestintää yhteistyössä kirkon viestinnän kanssa.
- Kevät 2023:
 - Tiedotetaan hankkeesta, sen taustoista ja osallistavasta luonteesta.
 - Kontaktoidaan ja informoidaan seurakuntia, järjestöjä sekä yhteistyökumppaneita.
 - Tiedotetaan kirjallisen antologian koonnin aloittamisesta osana hanketta sekä kar-
toitetaan ja kontaktoidaan avainhenkilöitä antologiaa varten.
 - Huomioidaan viestinnässä saamelaisten kansallispäivä 6.2.2023.
- Syksy 2023:
 - Tiedotetaan ajankohtaisia asioita hankkeen etenemisestä ja tulevista tapahtumista sekä hankkeelle muotoutuneista painopisteistä.

- Huomioidaan viestinnässä saamen kielten viikko 2023.
- Kevät 2024:
 - Tiedotetaan ajankohtaisia asioita hankkeen työskentelystä painopisteet huomioiden.
 - Jaetaan ennakkotietoa syksyn osalta.
 - Huomioidaan viestinnässä saamelaisten kansallispäivä 6.2.2024.
- Syksy 2024:
 - Huomioidaan viestinnässä saamen kielten viikko 2024.
 - Tiedotetaan antologian julkaisemisesta.
 - Tiedotetaan loppuseminaarista.
 - Raportoidaan prosessista ja siitä mihin on päädytty.
 - Tiedotetaan suosituksista ja mahdollisista tulevista (esim. kevään 2025) tapahtumista.

6.4 Seuranta ja arviointi

Hanketyöntekijän tukena toimii ohjausryhmä. Hankkeen edistymistä ja painopisteitä arvioidaan säännöllisesti ohjausryhmän kokouksissa. Arvio koko hankkeen toteutumisesta, yhteisestä oppimisesta ja tuloksista kirjataan hankkeen loppuraporttiin. Siihen sisällytetään myös ehdotukset jatko-toimenpiteiksi. Ohjausryhmässä jäsenten enemmistö on saamelainen ja sen puheenjohtaja on saamelainen. Kaiken kaikkiaan ohjausryhmän jäsenten oma substanssiosaaminen on tärkeä pääoma koko hankkeelle. Hankkeelle ei aseteta ennalta määrättyä lopputulemaa, vaan fokus on itse prosessissa. Hanke lisätään Kirkkohallituksen projektisalkkuun ja noudatetaan KHH:n ohjeistusta projektien seurannasta ja arvioinnista:

6.5 Riskit ja niihin varautuminen

Riskin kuvaus	Seuraus, jos riski toteutuu	Toimenpiteet riskin poistamiseksi tai pienentämiseksi	Vastuutaho (ohjausryhmä, projektipäällikkö, hanketyöntekijä..)
<p>Totuus- ja sovintoprosesseissa ei ole epätavallista, että prosessi kriisiytyy esimerkiksi luottamuskysymysten vuoksi tai ulkopuolelta tulevan poliittisen paineen vuoksi. Ks. esim. valtion ja saamelaisten välinen prosessi.</p> <p>Myös kirkon hankkeeseen voi kohdistua suuria tai ristiriitaisia odotuksia.</p> <p>Prosessia ja sen motiiveja kohtaan voidaan olla epäluuloisia.</p>	<p>Prosessi voi kohdata haasteita, jotka voivat johtaa siihen, että prosessia täytyy arvioida uudelleen esimerkiksi tavoitteiden, motiivin, painopisteiden ja menetelmien näkökulmasta.</p>	<p>On hyvä tunnistaa riskejä etukäteen.</p> <p>On hyvä pitää prosessin lopputulos riittävän avoimena, jotta saamelainen yhteisö saa aidosti osallistua prosessin painopisteiden suunnitteluun ja määrittelyyn, jotta prosessin omistajuus säilyy saamelailla.</p> <p>Luottamusta prosessiin lisää prosessin osallistava luonne ja se, että prosessissa rippisalaisuus huomioidaan joka vaiheessa.</p>	<p>Piispainkokouksen kanslian pääsihteeri vastaa projektiin liittyvästä hallinnosta.</p> <p>Hanketyöntekijä vastaa hankkeen sisällön suunnittelusta ja tehtävien organisoinnista sekä yhteydenpidosta eri sidosryhmien ja saamelaisen yhteisön kanssa.</p> <p>Ohjausryhmä arvioi painopisteitä ja menetelmiä.</p>
<p>Aika ja resurssit ovat rajallisia.</p> <p>Rajalliset resurssit heikentävät helposti epäluottamusta prosessia kohtaan. Ks. valtion ja saamelaisten välinen prosessi.</p>	<p>Voi johtaa siihen, että kaikkia hankkeen osa-alueita ei pystytä toteuttamaan suunnitellusti.</p>	<p>Nähdään hanke nimenomaan osana pidempiaikaista prosessia, joka voi jatkua tavalla tai toisella hankkeen jälkeenkin.</p> <p>Hanke luo suuntaviivoja tulevaisuuteen.</p>	<p>Hanketyöntekijä huolehtii työn aikatauluttamisesta ja siitä että työstä viestitään nimenomaan osana pidempi aikaista prosessia, jotta odotukset kahden vuoden hanketta kohtaan eivät kävisi liian suuriksi.</p>

7 Lähteet

Akwé: Kon: <https://www.cbd.int/doc/publications/akwe-brochure-en.pdf>.

Daniel Lindmark & Olle Sundström (2016) *De historiska relationerna mellan svenska kyrkan och samerna*: <https://www.svenskakyrkan.se/filer/770f2627-57e5-4e06-b880-4ca6c4f94799.pdf>

Daniel Lindmark & Olle Sundström (2018) *The Church of Sweden and the Sami – a White Paper Project background, assignment, organisation, and results* <https://www.svenskakyrkan.se/filer/The%20Church%20of%20Sweden%20and%20the%20Sami%20-%20a%20White%20Paper%20Project.pdf>

Erholz, Heikkilä, Eriksen, Pirkola & Sälevä (2022) *Selvitys saamelaisten psykososiaalisesta tuesta Totuus- ja sovintokomission aikana*: <https://www.lshp.fi/download/noname/%7B1EE51463-4B96-456C-81DF-0DEFA9149180%7D/17948>

FPIC: <https://www.fao.org/3/i6190e/i6190e.pdf>.

Juuso A. (2018) Saamelaisten asioita koskeva sovintoprosessin kuulemisraportti: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161165/14_18_Saamelaisten%20asioita%20koskeva%20sovintoprosessi_WEB.pdf

Kirkkohallituksen täysistunto 27.5.2021: <https://evl.fi/uutishuone/tiedotearkisto/-/items/item/39218/Kirkkohallituksen+taysistunto+ehdottaa+Evankeliumikirjan+uuteen+painokseen+muutoksia>

Kirkkojen maailmanneuvoston Karlsruhen yleiskokouksen viesti (2022): <https://www.lehteri.fi/kirkkommelahetys/kehotus-toimia-yhdessa-kirkkojen-maailmanliiton-karlsruhen-yleiskokouksen-vesti/>

Kirkkolaki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054#L5P2>

Lehtola V-P. (2022). *Entiset elävät meissä, Saamelaiset tarinat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.

LPSH (9.2.2022): [https://www.lshp.fi/fi-FI/Saamelaisten_psykososiaalisen_tuen_palve\(13709\)](https://www.lshp.fi/fi-FI/Saamelaisten_psykososiaalisen_tuen_palve(13709))

Menettely saamelaisten suostumuksen tiedustelemiseksi: https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2017/08/menettely_saamelaisten_suostumuksen_tiedustelemiseksi.pdf

Niittyvuopio Erva. *Saamelaisten jäänteet ja kirkon rooli*, Kaltio (5/2021): <https://kaltio.fi/saamelais-ten-jaanteet-ja-kirkon-rooli/>

Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote, *Saamelaisvainajat lasketaan maahan uudelleen elokuussa* (27.4.2022): <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/saamelaisvainajat-lasketaan-maahan-uudelleen-elokuussa>

Piispa Jukka Keskitalon puhe paavi Franciscukselle (17.1.2022): <https://www.oulunpiispa.fi/puheet/piispa-jukka-keskitalon-puhe-paavi-franciscukselle/>

Pilgrimage of Justice and Peace (2014): <https://www.oikoumene.org/resources/documents/an-invitation-to-the-pilgrimage-of-justice-and-peace>

Restoratiivinen lähestymistapa: <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/restoratiivinen-ajattelu/>

Saamelaisia koskevan tutkimuksen eettiset ohjeet: <https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/Saamelaisia-koskevan-tutkimuksen-eettiset-ohjeet->

Saamelaiskäräjien tilasto (2019): <https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2020/02/vaestotieteellinen-tilasto-2019-nettiin.pdf>

Saamelaiskäräjät – saamen kielilaki: <https://www.samediggi.fi/toiminta/saamen-kieli/saamen-kielilaki/>

Saamelaiskäräjät 24.8.2017: <https://www.samediggi.fi/2017/08/24/saamelaiskarajat-on-paattanyt-ottaa-kayttoon-saamelaisten-kulttuuriperinnon-ja-perinteisen-tiedon-hyodyntamista-koskevat-menetelyohjeet/>

Saamelaiskäräjät 3.10.2022: <https://www.samediggi.fi/2022/10/03/saamelaiskarajat-valitsi-totuus-ja-sovintokomission-komissaareiksi-anni-siiri-lansmanin-ja-heikki-palton/>

Saamelaiskäräjät 9.8.2022: <https://www.samediggi.fi/2022/08/09/saamelaiskarajat-siirtaa-komissaarien-valintaa-eteenpain/>

Saamelaistyön neuvottelukunta (2021–2025): <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/saamelaisty/saamelaistyon-neuvottelukunta>

Saamen kielilaki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031086>

Sdtsk tiedote 23.11.2022: <https://sdtsk.fi/2022/11/24/ulla-aikio-puoskari-valittu-totuus-ja-sovintokomission-paasihteeriksi/>

SEN (1/2022): https://www.ekumenia.fi/etusivu/ajankohtaista - aktueellt/piispa_jukka_keskitalo_paavi_franciscukselle_vatikaanissa_kirkon_on_syyta_pyytaa_anteeksi_saamelaisilta/

Speech of Apology, Ruotsin kirkko: <https://www.svenskakyrkan.se/samiska/speech-of-apology>

Statement from the Sámi Church Council on industrial development of wind power: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/internasjonalt/state-ment%20from%20the%20sami%20church%20council%20on%20industrial%20development%20of%20wind%20power.pdf>

Strategiplan for samisk kirkeliv – Livskraftig og likeverdig: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/samisk-strategiplan/samiskkirkerad_strategiplan_2019.pdf

Talanoa: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement/2018-talanoa-dialogue-platform>

VNK 28.10.2021: <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/saamelaisten-totuus-ja-sovintokomissio-aloittaa-tyonsa-suomessa>

Yhdistyneiden kansakuntien julistus alkuperäiskansojen oikeuksista: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79095/UM_0516_YKn_julistus_Netti.pdf

Yle uutiset 10.5.2022: <https://yle.fi/uutiset/3-12439132>

Yle uutiset 16.5.2022: <https://yle.fi/uutiset/3-12447302>

8 Liitteet

Liite 1:

Piispa Samuel Salmen puheenvuoro Saamelaiset kirkossa seminaarissa Inarissa 4.2.2012

Tämä on pieni kevät. Se, mitä olemme kuulleet tänään tässä seminaarissa on alku jollekin uudelle prosessille. Prosessi on käynnistynyt evankelis-luterilaisessa kirkossa. Se säteilee yhteiskuntaan. Esitelmissä olemme kuulleet rikkaita näköaloja saamelaisuudesta. Olemme olleet kuin aalloilla. Olemme kuulleet erilaisia sävyjä. Olemme kaikki yhdessä matkalla yhteiskunnasssa aaltojen vaihtelusta riippumatta.

Monilla meistä on kuitenkin kysymyksiä mielessä. Alkupuheenvuorossa luonnehdin seminaarin teemaa anteeksiantamuksen kautta, kun luonnehdin aamulla, mitä anteeksianto voisi tarkoittaa. Tahdon muistuttaa siitä, että monet kysymykseen, jotka ovat hiertäneet, ovat syntyneet pohjoisen alueella, Ouln hiippakunnassa. Nyt saamelaiskysymys koskettaa koko yhteiskuntaa.

Nämä kysymykset ovat koskettaneet tämän ristin kantajia jo 1800 puolivälistä. On aika sanoa, että me kirkkona olemme tehneet väärin. Emme voi eritellä kaikkia ihmiselämän kirjoon liittyviä asioita. Jotkut teemat voimme nostaa pöydälle. Silloin ajattelen 1930 aikoja, jolloin yhteiskunnassamme vieraan ideologian kannustamina olimme valmiita alistamaan saamenkansaa ja viemään eteenpäin etnisiä tutkimuksia jotka ovat olleet nöyryyttäviä, alentavia. Tunnen häpeä niistä ajoista ja niistä vaiheista. Tahdon sanoutua niistä irti ja tahdon pyytää noita rikkomuksia anteeksi tämän viran haltijana.

Anteeksipyytämisen virtaan haluan liittää muutamia muita asioita. Ajattelen kielellistä ongelmatiikkaa jotka tänne pohjoiseen on luotu, kun viranhaltijat ovat vaihtuneet, heidän asenteestaan on saanut kantaa seurauksen eri aikakausien eläjät. Ihmisiä on yksinäistetty. Heidän sydämensä kielen johdosta. Kielten rikkaus on nähtävä ja on tehtävä täyttä totta siitä, että olemme yhdenvertaisia, meillä on mahdollisuus rikastua yhteisestä elämästä, joka on jumalan lahja. Olemme tahtoneet kieltää kulttuurin arvoja. On sysätty syrjään, se mikä ei ole tuntunut omalta, on tuotu valtakulttuuri kaikkien omaksuttavaksi. Olemme kutsutut uuteen päivään, uuteen kevääseen. Haluamme rakentaa kulttuuria toinen toiseltamme oppien. Saamelaisten laulut, joiku on läsnä olevaa todellisuutta, jota on voitava arvostaa myös kirkollisesti. Kuulen sen äänen, joka nousee nuorten maailmasta, kun etsintään tietä näiden ilmiöiden toteutumiseen omassa kirkossa. Haluan oppia kuulemaan joiun sanomaa, jossa ihminen etsii toista ja kantavaa yhteyttä ylöspäin. Voimme nähdä nuotiossa sen savussa rukouksen voiman sen noustessa ylöspäin. Näissä ajatuksissa saamme puhdistaa pöytäamme menneisyyden taakoista ja lähteä teenpäin tasavertaisina, yhdenvertaisina, erilaisina, Luojan luomina, toisiamme tukien ja vahvistaen.

Kysymykset jatkuvat keskustelussa tästä eteenpäin. Paikkakuntaakohtaisesti tietyt teemat jatkuvat ja tuleva työpöydällemme. Niihin voimme realistisesti tarttua.

Omasta puolestani kiitän teitä tästä seminaarista. Eläköön meidän keskellämme Kristuksen henki, joka kutsuu meitä kaikkia yhteyteensä.